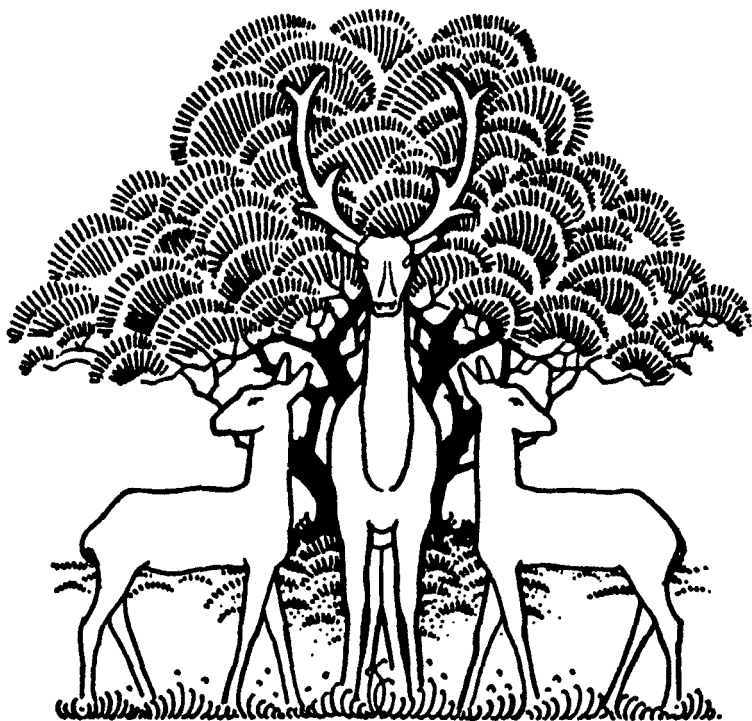

„de Schouw“

Vereniging van
Vrienden
van de
HOGVEVELUWE

Secretariaat: Berg en Dalweg 5, Beekbergen

Alle correspondentie voor de Redactie te richten aan:
Mevr. W.M.C. VOGELZANG-GIESKE - BALMERSTRAAT 40 - APELDOORN

Jaargang 15, No. 3

21 september 1968

H E R F S T S C H O U W 1 9 6 8

I n h o u d :

Blz.

- 3 Najaars-Hoge Veluwedag 1968
 4 De 40ste Hoge Veluwedag . . . . . F. Nauta
 8 Reacties van Lezers
 12 Tragedies in de Nestkastwereld . . . . M.H. de Gooyer-v.d. Hert
 15 Wij stemmen af op Vos no. 1 . . . . . J.L. van Haulten
 18 Jaarlijkse Geweien-tentoonstelling . . . . . E.H. Prakke-Rley
 18 De massale intocht der notenkrakers in 1968 . . . W.J. van Rhijn
 23 De Weichselkors . . . . . H. van Medenbach de Rooy
 24 De huidige stand van het onderzoek naar de
 Dennebladwesp (*Diprion pini* L.) in Nederland . . . B.T. Fosman
 28 Een Natuurlijke Zaak . . . . . F. Nauta
 29 Museum-nieuws

W E N K E N v o o r i n z e n d e r s v a n k o p i j :

1. Gebruik voor Uw kopij zo mogelijk een schrijfmachine en maak twee doorslagen. Indien dit niet mogelijk is, schrijft U dan met ballpoint en maak doorslagen via carbonpapier.
2. Gebruik brede marge en ruime interlinie.
3. Zend kopij met één doorslag in.
4. Foto's op zwart-wit glanzend papier.
5. Zend Uw kopij voor de eerstvolgende Schouw in vóór 10 november 1968.

NAJAARS-HOGE VELUWEDAG OP 26 OKTOBER 1968
(41e Hoge Veluwedag)

Hieraan voorafgaande zal eerst een
BIJZONDERE ALGEMENE LEDENVERGADERING
worden gehouden ter benoeming van
nieuwe Bestuursleden.

De a g e n d a voor deze vergadering
luit als volgt:

1. Opening.

2. Bestuursverkiezing.

Aftredend zijn: De Heer Van Tienhoven, penning-
meester - het Bestuur stelt kandidaat de Heer
Mr. Ph. Mees te Rotterdam/Hoenderloo; de Heer
Prof. Engel - het Bestuur stelt kandidaat de
Heer Ir. J.J. Alexander te Dieren.

Voorgesteld wordt het Bestuur uit te breiden
met één bestuurslid. Het Bestuur stelt candi-
daat de Heer N.F.A.M. ten Horn te Nijmegen.

Ad 2. Leden kunnen te encandidaten stellen, die echter 10 dagen
vóór de vergadering schriftelijk bij de secretaris moeten
worden ingediend.

3. Rondvraag.

4. Sluiting.

De indeling voor de Najaars-Hoge Veluwedag wordt
thans als volgt:

10.30 uur: Vergadering in de Aula van het Kröll-
Müller Museum.

11.00 uur: Causerie door de Heer Strijland over: VAL-
KERLIJ IN HET HEDEN EN VERLEDEN, met daar-
aan verbonden tentoonstelling.

12.45 uur: Koffietafel in de Koperen Kop.

14.00 uur: Demonstratie door de valkeniers in het
Delense Veld.

(Introducé's kunnen op deze dag, wegens de te ver-
wachten grote drukte, niet worden toegestaan.)

De Secretaris.

De vele vrienden van de Hoge Veluwe, die op de 15de juni verstek hebben laten gaan, hebben ongelijk gehad; zij hebben een bijzonder interessante en wat het weer betreft stralende Hoge Veluwedag gemist.

Wat was het dat de opkomst zo betrekkelijk gering maakte? Wellicht de formulering van het onderwerp "Vegetatieonderzoek op de Hoge Veluwe", een titel die sommigen misschien wat droog, wat te wetenschappelijk aandoet, maar die bleek de omschrijving van een met kennis van zaken gebrachte causerie te zijn, die de reis naar Hoenderloo alleszins de moeite waard maakte. De voorzitter heette met enkele woorden de aanwezigen welkom, in het bijzonder de Ere-voorzitter Jhr. W.H. de Beaufort. Hij deelde vervolgens mede dat enkele bestuursleden zijn afgetreden en dat het bestuur voornemens is om zo mogelijk wat jongere leden in het bestuur op te nemen in de hoop dat die dan ook met voorstellen zullen komen om meer nieuwe leden onder de jongeren te werven. Het bestuur zal hierover voorstellen doen op de komende na jaars-Hoge Veluwedag.

Een verheugend bericht is dat het bestuur van het park heeft goedgevonden dat de jachtkamer van de Pampel ter beschikking wordt gesteld van de verschillende werkgroepen. Op gezamenlijke kosten is hierin nu verwarming aangebracht. Ten slotte dankt de voorzitter de directie van het park voor het feit dat een nieuw rustgebied is gecreëerd langs de Houtkampweg in plaats van het gebied langs het oostelijke raster.

De Heer S. van der Werf begint dan zijn voordracht met een omschrijving van het begrip vegetatiekunde. Dit is de studie van de vaste plantencombinaties, van de verschillende ontwikkelingsstadia van het plantenkleed en van de samenleving en het samenspel van de diverse plantengezelschappen. Een voorbeeld van zo'n combinatie is het bij elkaar voorkomen van veenmossen, gentianen en zonnedauw.

Hoe komt het nu dat deze combinaties optreden en waarom op bepaalde plaatsen? Verschillende factoren hebben hierop hun invloed. In de eerste plaats is er het

voedsel, dat aan de fijnere bestanddelen van de grond is gebonden, hier meestal aan humusdeeltjes. De grondsoort is dus van belang, want gronden met weinig fijne delen bevatten minder voedingsstoffen dan grondsoorten met veel fijne delen, zoals klei en leem. Ook het al of niet aanwezig zijn van grondwater, veel licht en warmte spelen hun rol. Kunstmatige bemesting heeft eveneens sterke invloed gehad; op de Hoge Veluwe zijn sommige bossen op oud bouwland.

De spreker neemt ons dan mee terug naar de ijstijd en verklaart de vorming van stuwwallen. Zo'n stuwwal vinden we bij Oud Reemst; hij werd doorbroken bij de Kompagnieberg, waardoor een spoelvlakte ontstond in de richting van het vliegveld Deelen. Ook aan de Hoenderlose kant van het park vinden we een spoelvlakte, van jongere datum.

Meer aspect-bepalend dan de ijstijd was echter nog de periode van de verstuivingen. Door de komst van mens en dier werden de bossen gedegradieerd tot heidevelden, waarna de schapen ertoe bijgedragen hebben hiervan verstuivingen te maken. Dit proces begon in de vroege middeleeuwen. De heer Van der Weef verklaart hoe deze ontstaan als langgerekte stuifbanen in de windrichting. De hoge stuifwallen vinden we langs de westrand van bossen die in de vorige eeuw zijn aangelegd.

Een interessant proces bij de opstuivingen is het ontstaan van ijzerbanken in de grond. Het zand bevat namelijk ijzer dat door het regenwater wordt meegenomen, zodat dieper in de grond een ijzerbankje wordt gevormd, dat na verloop van tijd helemaal waterdicht kan worden. Deze bankjes ontstaan loodrecht op de richting van het water. Hierdoor kunnen poeltjes en meertjes (vennen) gevormd worden, waarvan het niveau een eind boven de oude oppervlakte ligt. In de buurt van de zo gevormde poeltjes vinden we veel dophei, pijpestrootje ("bunt") en zonnedauw.

De vegetatie in de bossen verandert met de toeneming van het humusgehalte. De eerste onderbegroeiing is een armelijk mosdek met later hier en daar graspolletjes van bochtige smele. Hieruit vormt zich een gras-

mat en vervolgens komen de bosbessen. Aan de bosbesbegroeiing kunnen we vaak de leeftijd van een bos bepalen.

Na de inleiding van de heer Van der Werf kunnen we aan de hand van een aantal dia's nog eens zien wat we eerst gehoord hebben, waarna de toehoorders de gelegenheid kregen vragen te stellen. Uit de antwoorden op deze vragen bleek nog weer eens duidelijk de zeer uitgebreide kennis van het gebied van de Hoge Veluwe van de spreker.

Hierna bedankt de voorzitter de heer Van der Werf en raadt allen nog eens aan om vooral het natuurpad Hoog Baarlo te lopen; het illustreert een deel van hetgeen de spreker heeft verteld.

Na de koffiemaaltijd nam de heer Van der Werf ons mee naar buiten om alles wat hij had verteld ons met eigen ogen te laten zien.

Eerst achter de Koperen Kop, waar typisch die stuifheuveltjes waren met extra goede begroeiing bovenop, zoals de bosbes.

Daarna trokken we de hei in op het Pampelse zand. Met een handig instrument en een nog handiger hanteren daarvan werden er steeds grondmonsters uit de diepte gehaald, die precies aantoonde wat de heer Van der Werf had verteld.

Naast de vegetatie-associatie raakten we gebied door allerlei grasjes en bloemetjes, die we vonden, zoals zonnedaauw, erica, veenbies, vleugeltjesbloemetje, pitrus enz.

De heer Van der Werf, die de Hoge Veluwe door en door kent, wist alle namen te noemen en vertelde er meteen van allerlei bij, wat zo boeiend was, dat de tijd en de vermoeide voeten vergeten werden. Helaas moest er een eind aan gemaakt worden, anders stonden we er nu nog.

Deze Hoge Veluwedag was, net zoals vele Hoge Veluwedagen hiervoor, weer een grote voldoening voor al diegenen, die gekomen waren.

Hierbij past dan wel niet alleen een dank aan de spreker, maar ook aan het bestuur, met name de heer Kra-

Foto D. J. Alders

mer, die van iedere Hoge Veluwedag weer iets weet te maken.

In de a.s. Voorjaarsschouw hopen wij U tekeningen en beschrijving te geven van:

Schapengras, Buntgras (zie Natuurpad 1967), Pijpe-strootje (zie idem), Bochtige smele, Trek-rus, Pitrus, Moeras-rus, Witte Snavelbies, Veenbies, Sterzegge.

REACTIES VAN LEZERS

Het in de Schouw Nr. 2-1968 op blz. 11 vermelde verschijnsel van vaak een excentrisch hart in boomdoorsneden wordt naar ik meen veroorzaakt door zijdelingse windaanval. De natuur zorgt daarmee voor voldoende weerstand van de stam tegen deze druk, die de stam tracht te buigen, en zij doet dit zo zuinig mogelijk, dus met zo min mogelijk hout.

Het verschijnsel is vergelijkbaar met de veelal buiten de neutrale lijn gelegen hoofdwapening in betonbalken. U zult wel meer antwoorden krijgen, hoop ik, van belangstellende leken. Wellicht is een Uwer voldoende georiënteerd bij de grote deskundige centra als Wageningen of de Heidemij.? En wilt U dan t.z.t. er nog eens iets over vermelden in de Schouw?

Ir. A.J. Ingen Housz.

Ook de Heer Wigman kwam naar aanleiding van het artikel "Na het feest" uit de vorige Schouw in de pen.

BIJDRAGE TOT DE TOPONYMIE VAN DE HOGE VELUWE

Voorlopige nomenclatuur van wegen, bossen, zand, water, heide enz.

Een der redactieleden van "De Schouw", B. Schäffner, verheugt zich in afl. 2 van jaargang 1968 over de vele namen van wegen, bosjes, percelen etc., die op de nieuwe kaart van het Nationale Park aan de vroegere

aardrijkskundige benamingen werden toegevoegd. Niettemin bestaan er uit oude en nieuwe tijd heel wat meer. Sommige zijn ingeburgerd, andere leven nog voort bij een vroegere generatie en wie zijn licht omtrent deze materie wil opsteken, kan zich het beste bij haar oriënteren. Enige haast zal nodig blijven, willen die namen niet in het vergeetboek raken.

Genoemde auteur zocht voorts naar de betekenis van sommige verwijzingen en onderstelt o.a. dat het Geitenspoor een paadje zou zijn geweest, waarlangs de geiten van Otterlo de hei in werden geleid. Dit was op de Veluwe echter nooit de gewoonte: geiten plachten te worden "getuurd" (aan een paal gebonden, voor kringvormig afgrazen) en ik ben eerder geneigd aan een bewoner met de naam De Geit - komt nog voor, o.a. in Hoenderloo - te denken.

Ook leeft de benaming Schaapsdrijf nog op de Hoge Veluwe voort, zoals ik meermalen in geschrift en woord heb betoogd, terwijl het evenmin aan twijfel onderhevig is, dat de schapen van Deelen en omgeving vóór het scheren in de Deelense Was werden gereinigd. Schöffner breekt er zich nodeloos het hoofd over, hoe de Sickness Dennen (taalzuiver: Sickness' Dennen) aan hun naam komen. In mijn beschrijving van de Hoge Veluwe (Wageningen 1955) memoreerde ik met betrekking tot de Amerikaanse eiken aan de Tonnenlaan en t.a.p. dat deze werden geplant als telgjes van 3 à 4 jaar, toen het desbetreffende gebied "eigendom was van Mr. C.J. Sickness, een bekend ontginner van woeste gronden wiens bosbaas op de Zwarte Berg woonde. Dat was Aris Bakkenes en genoemd huis is ruim een eeuw oud".

Het Sicknessplein te Arnhem, waaraan het gebouw van de Ned. Heidemaatschappij staat, is naar hem genoemd. Hij was de eerste directeur en voorzitter ervan, noemde zich econoom en woonde op "de Cloese" onder Lochem. Andere grote heren, die de arme Veluwse bodem onigszins productief trachtten te maken, waren in die dagen Gunning, Van Eeghen, Groen van Prinsterer, Van Wassenaer tot Catwijk e.a. Het brengt mij te ver van het onderwerp hier dieper op in te gaan. Overigens vindt de belangstellende lezer veel in het boek van

Prof. Dr. H. Blink: "Woeste gronden, ontginning en bebossching in Nederland, voormaals en thans", uitgegeven door de Ned. Ver. v. Economische Geografie.

Daarom in het kort nog het gemakkelijk te verklaren Bosje van Staf, een fancy-naam, de Deelense Straal (dit betekent brandgang) en id. Steert (bos-uitloper). Het Karitzki-wegje - later wel herdoopt in Vliegveldweg - geeft al evenmin een probleem; deze naam is die van een Oberförster uit Oostpruisen, die het tracé ten tijde der Kröllers ontwierp en uitvoerde.

Inderdaad is het, zoals beschrijver in de jl. "Schouw" zegt, dat er in zulke vragen en de namen op de kaart voor vele jaren copy zit, doch men hoede er zich voor open deuren in te trappen, want in de lokale literatuur treft men tal van vermeldingen en verklaringen aan, die niet nogmaals behoeven te worden opgerakeld. Hierbij mogen echter enkele persoonsnamen niet worden vergeten. Over een kwart-eeuw weet geen mens meer van Kromme Rik, Zwarte Bart, Willem de Kraai, Evert de Oostganger (koloniaal), de Notaris, een misgroeide "wieze", Klein Roelofje, Ko Kuul en menig ander type. Wie kan de destijdse woonplaats aanwijzen van Job Cornelissen, Willem van Loenen, de Oude Busse (scheper), Lubbert Slunt of Gaart de Eerpel en heeft men zich ooit moeite gegeven - nu het nog kan - een kaartje met alle oude huisplaatsen samen te stellen?

Maar goed, het zijn slechts vingerwijzingen voor iemand van de Vriendenkring, die zich met dergelijke objecten wil bezighouden. Wie gek is op namen van voorheen en thans, vindt in onderstaande lijst oud en nieuw hutjemutje bijeen en als hij het oor bij de ouden van dagen te luisteren legt, zal hij mijn opsomming van 147 wellicht uitbreiden tot het ronde getal van 150, waarmee de nomenclatuur van de Hoge Veluwe m.i. wel zal zijn uitgeput.

Oude Kwekerij	Sickesz' Dennen	Veentjesbos
Houtkampweg	Harscampweg	Fazanterie
Prinsenweg	de Wetweg	Orasbos
de Wetbos	Kronkelweg	Tonnenweg
de Uitkijk	Veentje	Viersprong

Heidebloem	Kronne Hoek	1e Gietense Fles
Veentjesweg	Oude Singel	2e Gietense Fles
de Korhaan	Groot Pampel	Kikkerplas
Nova Zenble	Klein Pampel	Berg en Dal
de Koekoek	Het Iant	Zandfles
Mastbos	Drosden	IJzeren man
Hertebos	Heidebos	Oudreemster Zand
Compagnieberg;	Dwaarsbos	Deelense Zand
Deelense Start	Jan Aalten's land	Midden Zand
Karitzkiweg	de Driehoek	Straal
Zwarte Berge	de Schuit	Marinbos
Reemster Bossen	Siberië	de Bunt
Stadsdennen	Houtweg	het Berkenbos
Konijnenbos	Eikelkamp	het Zwarte bos
Pampelse Bossen	Sylvestristos	het Rhododendron- of Fazantenbos
de Klep (Zandklep)	Zwarte Berg;	Fransse Berg;
Oude Mosselse weg	de Harp	Vossenber;
Oudreemsterweg	Kootwijk	het Hooge Bos
Harderwijkse Karweg	Clifford	Stenen Tafel
Poveneindsse weg	de Keldarbergen	Kleine Duinen
Ijkweg	het Oude Hof	de Plijnen
Bramensveldje	Deelense pad	Riesselo
Puntbos	Prinsenber;	Jeneverbesreservaat
Sintelweg	Spookbos	De Pollen
Oude Koningsweg	Fort	Stenen Hert
Schnapsdrift	Meijboon	Prins Hendrikweg
het Hoefijzer	Wanneneulskaar	Stenen Gewei
Kijkduin	Soepbos	Vijfwoning
de Schuddevel	Doolhof	Wildrust
Wildakkerweg	Vroedber;	Blauwe Keet
Koozeboomwegje	Koerber;	Westerflieer
Rogrekamp	Wolfskuilen	Leerkuilen
Steezsdennen	Oude Hok	Ticheloven
Aaldrinks veld	Stenen Duiker	Aenstoot
Reeënbosjes	Mevrouw's pad	Watermolten
Kemperber;	Ber; en Dalse Lee;	Rijks Driehoeksneting;
Tomienber;	Konijnenber;	Ursula-hoeve
Rijzenbur;	Hoor, Barle	Koperen Kop
Koeverbos	Dennenkamp	Rozendaalse Veld
Koeverzand	Eruinenber;se Del	Weitje v.d. Stee;
Bunterbos	Gietense Bos	Weitje v.d. Pol

de Breton	Krentoupa	Jacolina-hoeve
de Fout	Noord- of Aertsberg	Cecilia-hoeve
Evervijnserf	Clara-hoeve	Cornelia-hoeve

Ge kunt het geloven of niet, maar het is mij herhaaldelijk gebleken, dat er bij het publiek belangstelling bestaat voor de in vele oogzame en dorre lokale toponomie. Zij echter, die de achtergrond doorschouwen van de persoons-, veld-, bos- en buurtschapsnamen, molen-, lijk-, jacht- en hooiwegen, kerk-, heil- en schapepaden en proberen er de betekenis van aan de weet te komen, die de moderne fantasieaangeving hier ingevoerd door de Kröllers, derft, ontdekken een interessante horizon. Vele keren heb ik verzoeken gekregen om op een bijgevoegde situatiekaart de namen te plaatsen, die men in mijn schriften gevonden had, doch die feitelijk slechts voor privégebruik bestemd waren. Ik vraag mij soms af, of het misschien op de weg van de Hoge Veluwe of haar Vriendenkring zou liggen een simpele zwart/wit kaart samen te stellen (met korte verklarende tekst), houdend de namen, die men thans nog kent of kan opdiepen, doch anders gedoemd zijn allengs onder het stof der jaren te verdwijnen. Bij voorbaat stel ik er mijn onvolkomen lijstje voor beschikbaar!

A.B. Wigman.

TRAGEDIËS IN DE NESTKAST-WERELD

M. H. de Gooyer - v. d. Hert

Wie veel buiten is, zal elk jaargetijde weten te waar-
deren, maar de lente heeft toch meestal een streepje
vóór. Ten minste bij mij wel, en vooral dit jaar.

In het voorafgaande najaar hadden we een paar weken
hard gewerkt om de huisvesting voor de vogels zo goed
mogelijk in orde te brengen. De nestkasten werden
schoongemaakt, genummerd, op kaart gebracht en boven-
dien werden vele nog verhangen, gerepareerd of van
nieuwe voorwanden voorzien. Ik keek dus wel ongedul-
dig uit naar het komende broedseizoen.

Als je op zo'n mooie lentedag op de Hoge Veluwe wandelt, en je hoort van alle kanten het gejubel van de vogels, ben je geneigd te denken, dat die vogelwereld erg romantisch is. Maar toen eindelijk de tijd was gekomen om onze nieuwsgierige neuzen in de vogelzaken te steken, kwamen er maar al te vaak verdrietige dingen aan het licht.

Jammer genoeg waren er nog véél menschen, die moedwillig kasten van de bomen sloegen, waardoor broedsels verloren gingen. Een enkele keer nam een wesp z'n intrek in een kast, om er zijn kunstig nest te bouwen. Ook dan was die woonruimte voor de vogels verloren, want die gingen liever een boompje om, dan dat huis te betrekken.

Verder konden de spechten, als verwoede timmerlieden, soms niet met hun snavel van de kasten afblijven. Hardnekkig vergrootten zij weer sommige vliegopeningen van nieuw aangebrachte voorwandjes. Deze kasten werden dan nog wel gewaardeerd door de koolmezen, maar gemeden door de kleinere mezensoorten, die we toch zo graag in onze kasten zien.

Diverse malen bleek een legsel verlaten. De oude vogel was door een of andere oorzaak verjaagd of gestorven. Soms vonden we de oude vogel dood op het nest, of ook wel een nest met dode jongen, wat een trieste aanblik was. Waarschijnlijk was het koude natte voorjaar hieraan mede schuldig.

Dan waren er nog rovers, zoals marblers en eekhoorns, die als ze de kans kregen, zich een broedsel als consumptie toe-eigenden. Soms is dit roofwerk achteraf nog te zien aan het omhooggehaalde nestje. Een uitgevlogen broedsel laat een platgetrapt nest na.

Een droevig voorval was dat van de boomkruiper.

Dit vogeltje broedt soms in een zogenaamde spleetkast, de opening bestaat uit een verticale spleet in de zijkant van de kast. Tot onze vreugde begon inderdaad een boomkruiper hierin te broeden. Vijftien mei vonden we drie eieren in het nest; tweeëntwintig mei vijf eieren; negenentwintig mei zat de vogel nog te broeden, en acht juni waren er jongen. Maar twintig juni constateerden we het drama: leeggehaald.

Onderin was een gaatje gehakt: hoogstwaarschijnlijk spechtenwerk. De kast was niet nieuw meer, het hout-beton heeft dan enigszins z'n hardheid verloren. Het gat was gehakt juist aan die kant waar de jongen zich bevonden, de specht schijnt dat te kunnen horen.

Soms troffen we de kasten helemaal leeggehaald aan, zowel eieren als nestmateriaal waren dan verdwenen. Naar de oorzaak hiervan tast je meestal in het duister. Mensenwerk? Mensen nemen dikwijls niet de moeite het voorwandje weer in de kast aan te brengen. Draai-hals? We zien deze vogel wel graag, maar hij heeft de vervelende gewoonte eerst diverse kasten helemaal leeg te gooien, alvorens zijn keus op een bepaalde kast te laten vallen.

Tussen de vogels onderling werd vaak een harde en meedogenloze strijd gevoerd om de kasten.

Niet zelden troffen we na herhaalde controles in dezelfde kast iedere keer een andere vogelsoort aan. Tot onze grote verbazing vonden we een zwarte mus, broedend op maar liefst tweeëntwintig miniscule, gespikkelde eitjes; 't leek een paasmandje suikereitjes. Hoeveel er van haar zelf bij waren, zal wel een raadsel blijven.

De koolmees maakt z'n nest hoofdzakelijk van mos en voert dit met wol, haar en veertjes; de boomklever daarentegen van bastsplinters, schilfers en dorre blaadjes.

Nu hadden een koolmees en een boomklever hun keus laten vallen op hetzelfde huis, en zie, er was alweer een drama geboren. Aanvankelijk werd de strijd gewonnen door de koolmees. Bij controle zagen we Ma koolmees, broedend op negen eitjes, op een voor haar vreemdsoortig nest, bestaand uit een mengsel van mos en bast-schilfers. Toen we de volgende maal de kast openden, vonden we de koolmees dood op het nest met een flinke wond achter de snavel, kennelijk werk van de boomklever. Na verwijdering van de inhoud van de kast, betrok onmiddellijk de boomklever de zo fel begeerde woning. Ze gunde zich niet eens de tijd voor het metselwerk, wat toch altijd haar gewoonte is.

Na dit trieste relaas kan ik U gelukkig verzekeren,

dat er ook vele vogelkinderen in blakende gezondheid opgroeiden en uitvlogen. We streefden ernaar de veiligheid van de kasten zoveel mogelijk te vergroten, en ze ook zo gunstig mogelijk op te hangen. Ook zoeken we naar wegen de minder agressieve vogels een onderdak te bieden, door experimenteel verschillende soorten kasten. Er valt nog veel te vertellen over het wel en wee van de nestkastbewoners. Dit keer was het een beetje wee, een andere keer misschien wat wel.

WIJ STEMMEN AF OP VOS NO. 1

Sinds vorig jaar wordt er door het ITBON op de Hoge Veluwe onder meer het gedrag van de vos bestudeerd. De vos, die door zijn rol in de verspreiding van de rabies (hondsdolheid) meer in de belangstelling is gekomen.

In Duitsland en België en nog vele andere Europese landen, waar in tegenstelling tot ons land, rabies onder het wild voorkomt, blijkt dat deze ziekte voor het grootste deel (meer dan 60 %) bij vossen kan worden aangetoond.

De ziekteverwekker (het rabies-virus) kan onder andere door het bijten van rabide vossen worden overgebracht, vandaar dat ook gevallen onder reewild, schapen, koelen, honden en katten bekend zijn. Voor de mens zijn juist deze laatste twee soorten huisdieren gevaarlijk in verband met de rabies, daar zij de voornaamste schakel tussen de vos en de mens vormen.

Daarom moeten in die gebieden, waar deze ziekte voorkomt de honden worden vastgehouden en gevaccineerd, zoals bij voorbaat reeds in Zuid-Limburg gebeurde, omdat dit gebied begrensd wordt door een Duits en een Belgisch geïnfecteerd gebied. In deze geïnfecteerde landen wordt de vos op allerlei manieren bestreden: door zwaardere bejaging en door vergassing van de burchten in het voorjaar.

Bij ons wordt wel aangeraden de vossenstand laag te houden, vandaar het premiestelsel, waarbij voor iedere ingeleverde vos f 15,-- wordt betaald.

De vos uit te roeien, althans zoveel mogelijk, is op dit moment niet raadzaam. De mogelijkheid is dan niet uitgesloten, dat juist naar zo'n leeg gebied vossen uit de omgeving trekken. Wanneer dit terreinen langs de grens zouden betreffen, kon dit een vergroting van de kans rabies binnen onze grenzen te krijgen betekenen, hetgeen uiteraard juist niet de bedoeling is. Om nu met zekerheid iets te kunnen zeggen over het gedrag van de vos in ons land, over de afstanden die een vos aflegt, over de grootte van zijn jachtgebied etc. etc., hebben wij ook de vos in studie genomen. Dit doen wij in verschillende terreinen op de Veluwe, o.a. "De Hoge Veluwe". In het Nationale Park hebben wij te maken met een goede vossenstand, waarvan enkele door ons toedoen van een oormerk voorzien zijn. De bedoeling hiervan is, dat, wanneer zo'n gemerkte vos ergens doodgevonden of geschoten wordt, wij daar bericht van ontvangen om op zo'n manier iets te weten

HIERBIJ DAN HET PLAATJE

Foto Itbon

te komen over de afgelegde afstand.

Hierdoor worden wij alleen geïnformeerd over de afstand, maar niet over de tijdsduur waarom deze afstand werd afgelegd en ook niet in welk seizoen etc. etc.

Om hier achter te komen moeten wij de vos praktisch dagelijks kunnen volgen en in staat zijn het gedrag in verschillende jaargetijden waar te nemen.

Om dit te verwezenlijken werd op ons verzoek een zendertje ontwikkeld, dat in navolging van een Amerikaans voorbeeld, zo geconstrueerd werd, dat het onderdeel van de kop van de vos bevestigd kon worden d.m.v. een halsband.

Zo loopt er sinds juni van dit jaar een vos op de "Hoge Veluwe" rond, die zendertje "nr. 1" draagt, waarop wij met behulp van een ontvanger kunnen afstemmen.

Deze primeur voor de "Hoge Veluwe" is tevens een primeur voor ons land en voor Europa.

Het leek ons daarom goed deze ontwikkeling van ons onderzoek eerst in "De Schouw" te publiceren.

Daar deze zendertjes maar een beperkte levensduur hebben, zullen wij na vos "nr. 1" hopelijk nog enkele vossen van zendertjes kunnen voorzien, zodat wij straks in de ranstijd en de tijd dat er welpen geboren en gevoed worden, ook de omzwervingen van de vos kunnen nagaan.

Dit alles moet ons helpen het gedrag van de vos beter te leren kennen om hierdoor ook beter in staat te zijn bij het vaststellen van maatregelen, die genomen moeten worden ter voorkoming of ter bestrijding van de rabies, te kunnen adviseren.

Dr. J.L. van Haften,
medewerker Itbon.

✠✠

L o s s e   b i j d r a g e :

Foto "DE BUNT" gemaakt door A. BERENDS

JAARLIJKSE GEWEIEN-TENTOONSTELLING

E. H. P r a k k e - K l e y

In het nieuwe gebouw van het Itbon werden van 20-22 juni geweien van herten tentoongesteld, georganiseerd onder auspiciën van de Directie Faunabeheer, het Itbon en de Vereniging tot Behoud van het Veluws Hert.

Alle eigenaren van geweien hadden ingezonden, meestal de jagers zelf.

Voor het afschieten heeft ieder jachtgebied, o.a. Staatswildreservaat, Het Planken Wambuis, Hoge Veluwe enz., zijn eigen regels, gemaakt naar de stand van de herten.

De jager krijgt zijn opdracht om te schieten hert A, B of C. Schiet hij per ongeluk een hert van een andere klasse, dan krijgt hij een rode punt. Schiet hij goed, dan krijgt hij een groene punt.

Er hingen prachtige geweien, waarvan een ongelijke 14-ender, een 16-ender en zelfs een 18-ender.

Medewerkers van het Itbon liepen daar die dagen rond en gaven met toewijding uitleg over de jacht en de geweien en met trots over de stand van de herten, die de laatste jaren zo veel beter is geworden.

DE MASSALE INTOCHT DER NOTENKRAKERS IN 1968

---

door e e m. J. V o r t e l l e r h e f f e r

De eerste meldingen over deze intocht dateren van begin augustus 1968. Dit is volgens de beschikbare gegevens bijzonder vroeg.

Slechts enkele zomerwaarnemingen van een enkele vogel zoals te Boreulo op 3 juni 1913 en midden-zomer op Voorn in het jaar 1913, vallen verder te vermelden. In de mij ter beschikking staande boeken, wordt deze vogel een onregelmatige najaarsgast genoemd, waarvan de eerste officiële boekingen teruggaan tot het jaar 1753. De korte gegevens hierover luiden: in sommige jaren zeer talrijk, soms minder, soms geene. Dit jaar werd de radio ingeschakeld om een duidelijker

overzicht van de aantallen vogels en de plaatsen van waarnemingen op papier te kunnen zetten. Het enthousiasme voor deze persoonlijke bijdrage bij de luisteraars, ten behoeve van de wetenschap, was zo groot en het aantal telefonische en schriftelijke meldingen zo talrijk, dat het berichtencentrum werd overspoeld met gegevens, ook omdat de pers veel aandacht aan deze vreedzame invasie uit Rusland en Siberië had besteed. Mijn vogelboeken geven slechts een vage aanduiding over het voorkomen van de notenkraaker indeze gewesten aan, zich bepalende tot de periode september-januari. Dit jaar hebben wij dus met een bijzonder vroege intocht te doen. Al met al zouden wij de notenkraaker tot "DE VOGEL VAN HET JAAR" kunnen uitroepen.

Nu zal het iedere Vriend van de Hoge Veluwe in het bijzonder interesseren waar deze gevederde gast in ons eigen Nationale Park is waargenomen. Zo deelden o.a. de boswachter G. Vink en de jachtopziener J. Planta mede, dat er zich op 6 en 7 augustus reeds vier notenkraakers binnen de afrastering ophielden. De Vogelwerkgroep noteerde daarover sindsdien de volgende terreinen: Schaapsdrift, Jeneverbesbos, Grasbos, Compagniesberg, Grote en Kleine Pampel, Museumpark.

Zoals bekend behoort de notenkraaker tot de orde der kraaiachtigen. Zijn soort bevat 10 rassen en bevolkt delen van Europa en Azië.

In Europa evenwel komen er slechts twee van voor. Zijn lengte is iets kleiner dan van het kouwtje (torenkraai), nl. 32 cm. Zijn uiterlijk is donker chocoladebruin met witte druppelvlekken, lange zware donkere snavel. Witte onderstaartdekveren met brede, witte eindband aan onderzijde van vrij korte, donkere staart. Vleugels bruin-zwart en in vlucht zeer breed. Het is een vogel van de naaldbossen in bergachtige streken. In de winter verblijft hij ook in gemengde bossen. De notenkraaker vertoont met de vlaamse gaai niet veel meer overeenkomst dan met de specht.

Hij ziet er onbehandig uit, maar is toch een handige vlieger, die zich op de grond goed kan bewegen en met grote vaardigheid op de takken en in de struiken rond huppelt of zich, evenals de mezen, aan de stam of tak

necht.

Hij vliegt zonder inspanning, maar tamelijk langzaam met sterk uitgebreide en snel bewegende vleugels. Zijn stem bestaat uit klanken "krèk, krèk, krèk".

Met deze wetenschap, een kijker, vogelboek en fototoestel gewapend kunt U zich nu het Park in begeven!

Doch er schuilen addertjes en hopelijk ook nog verrassingen in het gras.

In het voorwoord van de "Lijst der tot dusverre in Nederland in wilden staat waargenomen vogelsoorten" van het jaar 1903 wordt gesteld, dat de wetenschap sedert het jaar 1897 niet stil heeft gezeten en nieuwe waarnemingen zijn gedaan. Uit die periode van onze vaderlandse geschiedenis dateert o.a. de ontdekking dat er zich in Europa 2 verschillende soorten notenkrakers voordoen, t.w. de Midden- en Noordeuropese vorm en de Russische, Westsiberische vorm.

De wetenschappelijke namen luiden: *nucifraga caryocatactes* en *nucifraga caryocatactes macrorhynchus*.

Voor ingewijden valt uit deze namen op te maken, dat deze vogel voor zijn voedsel op de arveden of russische ceder (*Pinus cembra*) is aangewezen en dat laatstgenoemde een langere en spitsere snavel heeft. Technisch zou men voorts kunnen stellen, dat de vogel de noten (in het bijzonder hazelnoten) meer breekt dan kraakt. Hij bewerkt de noot met zijn snavel door hakken. In een heel oud Nederlands boek trof ik nog de naam dennenekster aan, een toch wel toepasselijke naam. Nu zijn de geleerden het er volkomen over eens, dat wij bij deze intochten in ons land uitsluitend met de langsnavelige soort te doen hebben. De kortsnavelige heeft zich slechts enkele keren in enkele exemplaren in deze eeuw binnen de landsgrenzen vertoond.

De grote verrassing van het jaar zou dan ook zijn, indien een kortsnavelige zou worden waargenomen.

In mijn reeds vermelde vergeelde boek uit 't jaar 1909 staat netjes met inkt in de kantlijn bijgeschreven - "7 oktober 1911 bij Gendringen een diksnavelige geschoten" -.

Ook in het tijdschrift voor Jacht en Natuurkennis van

Op augustus 1963 valt te lezen hoe eenvoudig de oplossing van dit vraagstuk kan zijn, indien men in de broekzak de bolg (snavel) van een diksnavelige bij zich heeft, als vergelijkend materiaal.

In dit tijdschrift treft men echter ook een prachtige momentopname van deze vogel aan. Een oplossing, die iedere natuurvriend hartelijk kan worden aanbevolen. De vogel is als regel weinig schuw en laat zich daarbij tot enkele meters benaderen.

Wie maakt daarvoor "het plaatje van het jaar"?

Foto D. J. Aalders

Meestal zag ik hem eenzaam rondtrekken, zich in het bijzonder bezighoudende met het opsporen van insecten en wespennesten. Dit karwei knapt hij handig en degelijk op, door de wespen vanaf een prettige zitstok in de vlucht te volgen, het gehele wespennest uit elkaar te peuteren, de larven uit de raten op te peu-

zelen en de verstoorde wespen kundig weg te snappen. Soms wordt hij daarbij vergezeld door een soortgenoot, waarbij het moeilijk valt uit te maken of het een echt-paar is.

Het menu van de notenkraaker is bijzonder uitgebreid en bestaat uit allerlei zaden, eikels, noten, bessen, vruchten, slakken, wormen, insecten en zelfs kleine gewervelde dieren. In gevangenschap zou het aan vlees boven al het overige voedsel de voorkeur geven. Er staat in een vogelboek geschreven: -"Waar de hazelaars groeien, kunnen de notenkraakers zich verzamelen". Ook leggen zij wintervoorraden aan, waarbij de rekbare krop nuttige diensten bewijst. Zodra de opgespoorde voorraden zijn uitgeput of geen voorraden kunnen worden aangelegd, verlaat de notenkraaker echter zijn geboorteland.-

Het zou bijzonder interessant zijn na te gaan, of zich deze omstandigheid in het jaar 1968 inderdaad heeft voorgedaan. Ongewone sneeuwval zou de toch al korte zomer van het hoge Noorden schadelijk voor het leven van plant en dieren beïnvloed kunnen hebben. De notenkraakers broedt bijzonder vroeg in het jaar (maart tot in april). Of zou er toch ook sprake zijn van een overbevolking of een magneet-effect, zoals zo prachtig in het boek "Bevrozen zomer" van Sally Carrichar wordt beschreven over het wel en wee van de lemming langs de rand van Ykonvallei in het hoge Noorden, te midden van het eeuwige ijs. "Hier waren sneeuwbanken om het 's winters warm te hebben en zachte aarde om 's zomers in te grazen; hier waren de planten die hij lekker vond. Maar hij kon vertrekken."

Veroorzaakten de eerste berichten over de stille massale intocht der notenkraakers zo vroeg in het najaar, onder de vogelaars grote activiteit en opwinding, het enthousiasme is, naar mij voorkomt, thans wat geluwd. In sombere berichten wordt gesteld, dat slechts enkele exemplaren in staat zullen zijn de terugreis te ondernemen. Maar de vraag rijst of dit nu wel uitsluitend geweten moeten worden aan het gemis van de juiste snavelkost, die een eerste levensbehoefte voor hen zou zijn. Moet er geen onderscheid gemaakt worden tus-

sen de normale trekdrift, volgens de vaste routes ieder jaar weer, en deze onregelmatige uittochten?

Op welk kompas kan zo'n zwerver wel vliegen?

Zoals bij iedere gast, is er een tijd van komen en een tijd van gaan, maar tussentijds is het belangrijk, dat U Uw meldingen blijft insturen over de aanwezigheid en aantallen van de notenkrakers. De radio deed daartoe bij monde van de heer B. Garthoff nog zondag 6-11 een oproep. De curve mag niet plotseling worden afgebroken of onderbroken bij het vogeltrekstation. Dat is wetenschappelijk niet verantwoord en ook de wetenschap in onze dagen mag niet stil zitten, zoals dit in de jaren 1897-1908 ook niet geschiedde.

DE WEICHSELKERS

H. van Medenbanch de Rooy

Op de "verkeersdriehoek", even ten N.W. van het Museum, staat een vrij grote en vooral brede struik, waar vrijwel niemand acht op slaat en die toch wel onze aandacht waard is.

Het is een WEICHSELKERS (*Prunus Mahaleb*), een sierstruik, die van nature voorkomt in Zuid-Europa en Klein-Azië. In West- en Midden-Europa komt hij verwilderd voor. De naam "Weichsel" heeft niets te maken met de rivier in Polen, maar is afgeleid van een woordstam uit Klein-Azië.

Wanneer men via het Otterlose hek "De Hoge Veluwe" binnenkomt en bij de verkeersdriehoek rechtsaf slaat richting Museum, rijdt men er recht op af.

Het bijzondere van deze struik (in zijn natuurlijk verbredingsgebied wordt het een boom, die 8 m hoog kan worden) zijn niet zo zeer zijn uiterlijke kenmerken.

Het eivormige blad is voor een *Prunus*-soort breed (nauwelijks $1\frac{1}{2}$ maal zo lang als breed); het doet enigszins denken aan het blad van de peer.

Ook de bloemen zijn niet opvallend: kleine, witte bloempjes in opstaande trosjes; wel verspreiden ze een heerlijke geur (eind april, begin mei).

De vruchtjes vallen evenmin op; ze zijn zo groot als een erwte, aanvankelijk rose, later zwart gekleurd. Het bijzondere van deze struik (boom) is het hout. Het hout van de Weichselkers is nl. ZEER WELRIEKEND. Het dankt deze geur aan een reukstof, c u m a r i n e genaamd, die ook in Lieve-Vrouwe-bedstroo (Asperula odorata) en in reukgras (Anthoxanthum odoratum) voorkomt.

Dank zij z'n aangename geur wordt het hout - behalve voor draai- en snijwerk - veel gebruikt voor wandelstokken, sigarenpijpjes en tabakspijpen. Naarmate het hout warm wordt, vervluchtigt nl. de cumarine, hetgeen een heerlijke geur geeft.

DE HUIDIGE STAND VAN HET ONDERZOEK NAAR DE DENNEBLADWESP (DIPRION PINI L.) IN NEDERLAND

D. T. B o s m a n , Itbon - Arnhem

Eén van de meest schadelijke insecten in onze grove dennebossen is wel de dennebladwesp, *Diprion pini* L. In de jaren 1939 en 1940 werd op de Veluwe en in Utrecht een 1000 ha met de ondergang bedreigd; een goed uitgevoerde bestrijding heeft deze bossen echter gered. In de oorlog (1943/'44) traden nog enige plagen elders in Nederland op, waardoor schade ontstond aan enige tientallen hectaren dennebos.

De laatste werkelijke plaag is ontstaan in 1950, welke in 1951 een bestrijding vanuit de lucht noodzakelijk maakte. Vooral in de wat oudere opgaande bossen, vaak gescheiden door boscomplexen, welke volledig gevrijwaard bleven van dit insect, werd een aanzienlijke kaalvreterij waargenomen. Na die tijd heeft deze bladwesp zich niet meer tot een plaag ontwikkeld.

Voor het ontstaan van een plaag is een zekere aanloopperiode noodzakelijk. De dennebladwesp heeft 2 generaties per jaar; een voorjaarsgeneratie, welke eind juli/begin augustus uitvliegt en een najaarsgeneratie, waarvan de bastaardrupsen in oktober/november volgroeid zijn en dan de grootste schade aanrichten.

De volwassen wespen, die in het coconstadium overwinterd hebben, vliegen bij warm weer (april) naar de kronen der dennen, waar ze de eieren dicht-opéén afzetten in de naalden. Na 2 à 3 weken komen uit deze eieren de jonge larven der eerste generatie, die bij elkaar blijven en zo de bekende kolonies van bastaardrupsen vormen.

VOLWASSEN LARVEN OP GROVE DEN

Foto H. C. Holleman

De vretelij beperkt zich tot de overjarige naalden, waarvan ze in eerste instantie de middennerf laten staan, maar allengs wordt overgegaan tot het consumeren van de gehele naald. In juli zijn deze larven volgroeid en spinnen ze de cocons, die meestal aan de naalden of ook aan de takken en de onderbegroeiing bevestigd zijn.

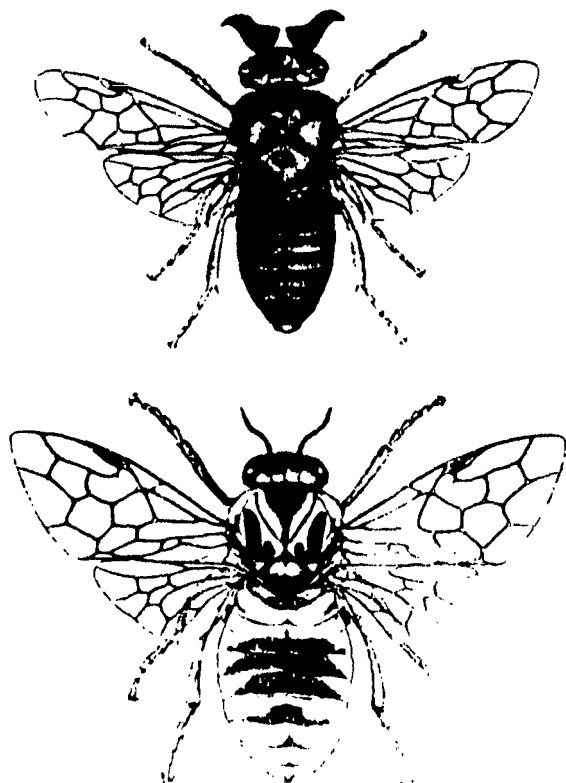
Eind juli begin augustus ontstaan de volwassen wespen der eerste generatie, die hun eieren afzetten op de naalden der jonge scheuten. In augustus treffen we wederom jonge larven aan, welke meestal in oktober,

soms in november volgroeid zijn. De overwinterende cocons bevinden zich voor het grootste gedeelte onder het strooisel.

Nu blijkt echter, dat een gedeelte van deze overwinterende cocons niet in april uitkomt, maar een zomer-generatie oplevert, waarvan de volwassen bladwespen eind juli/begin augustus uitvliegen. De omstandigheden, welke dit overliggen bepalen, zijn nog onvoldoende bekend.

Voor de prognose van een sterke vermeerdering van dit voor onze denneculturen zo schadelijk insect is het

VOLWASSEN DENNEBLADWESPEN (mannetje en wijfje)

Naar Eliesco

noodzakelijk, dat we een inzicht hebben in de leefwijze van deze bladwesp. Daarom wordt de aan het Ilbon onderzoek verbandt naar de omstandigheden, welke het overliggen bepalen.

Eén van de moeilijkheden, waarmee dit onderzoek te kampen heeft is echter het tekort aan materiaal; daarom wend ik me tot U met het vriendelijke verzoek om vindplaatsen van de dennebladwesp of aanverwante soorten te berichten aan het Ilbon (Instituut voor toegepast biologisch onderzoek in de natuur) aan de Kemperbergerweg 11 te Arnhem.

Ter identificatie van de dennebladwesp volgt hier een beschrijving van de verschillende stadia (D. Doom - Over het onderscheiden van de dennebladwespsorten *Diprion pini* L. en *Gilpinia pallida* Klug. en hun bestrijding - Ned. Bosb. Tijdschr., 35(5)1963: 118-128): De eieren worden in serie in de zijkant van volgroeide naalden gelegd, gewoonlijk bij de twijguiteinden. Over de witte eieren wordt een witte, aan de lucht verhardende kitlaag aangebracht.

De jonge larven zijn bleekgeel of geelgroen van kleur met een bruine kop. Men treft ze altijd in kolonies aan, soms ook met zeer donkere exemplaren.

De volwassen larven zijn tot 3 cm lang; boven de buikpoten een zwarte puntstreep-tekening. In de kolonies treft men vele larven van ongelijke grootte aan.

De coccons zijn bruin gekleurd, variërend van grijsbruin tot donkerbruin, waarbij die van de mannetjes kleiner zijn dan die van de wijfjes.

De BLADWESPEN: de mannetjes zijn 7 à 8 mm lang; ze zijn zwart en voorzien van zware dubbelgekamde antennen. Van de poten zijn de schenen en voeten geelbruin; kop en borststuk zijn sterk behaard.

De wijfjes zijn ongeveer 9 mm lang; ze zijn geel met zwart gekleurd en voorzien van eenvoudige antennen. Op de rugzijde van het achterlijf zijn de eerste drie segmenten zwart; van het vierde is het middelste gedeelte zwart en het resterende deel, evenals de buikzijde, geelachtig bruin.

Van het Instituut voor Natuurbescheringseducatie (IVN) ontvingen wij een boekje van de hand van Kees Hana getiteld: "Een natuurlijke zaak". Op overzichtelijke wijze bespreekt de schrijver de talloze gevaren in velerlei vormen die ons levensmilieu bedreigen: het verloren gaan van kostbare stukjes natuurschoon, ten gevolge van de uitbreiding van stedelijke en industriegebieden, aan de lucht- en waterverontreiniging en aan de ook voor de mens levensgevaarlijke ongedierte- en onkruidbestrijdingsmiddelen. We worden geconfronteerd met de afnemende van de natuurruimte en de toeneming van de bevolking met als gevolg de toenemende behoefte aan recreatieruimte.

Toch is het niet zo dat de schrijver overal en te allen tijde de natuur wil sparen ten koste van de stad en industrie. Dat zou niet reëel zijn en terecht citeert hij Thijsse, die gezegd heeft: "Zo is ons land: intens menselijk bedrijf zij aan zij met het fijnste natuurschoon van alle tijden. Wel hem, die beide weet te waarderen, want het een is voor ons levensgeluk even goed als het andere. Ongelukkigerwijs schijnt het menselijk bedrijf soms inbreuk te moeten maken op het natuurschoon. Alleen door juiste waardering kunnen wij de conflicten vermijden of verzachten."

"Een natuurlijke zaak" is een lezenswaardig boekje dat allen, die de natuurbescheringsgedachte aanhangen, zal interesseren. Het is voor belangstellenden verkrijgbaar door storting van f 5.-- op postgiro no.: 3 4 7 1 4 7 van het Instituut voor Natuurbescheringseducatie (IVN), Herengracht 540 te Amsterdam-C.

F. Nauta.

MUSEUM NIEUWS

CONCERTEN

- 28 september Bach-recital van de Zwitserse cellist HENRI HONEGGER.
Hij speelt de Suites 2, 4 en 6 (dus de suites die hij niet speelde in 1966).
- 2 november PETER VAN MUNSTER, fluit, en CHAIA GERSTEIN, piano.
Muziek van tijdgenoten o.a. Boulez, John Cage, Isang Yun, Louis Andriessen.
- 23 november Programma wordt in september bekend gemaakt. Waarschijnlijk wordt het een Yves-avond door verschillende instrumenta-
listen.

Inlichtingen over de concerten zijn te verkrijgen bij de administratie.

Men kan een abonnement nemen met gereserveerde plaatsen; en plaatsen voor een los concert, dan kan er echter niet gereserveerd worden.

MUSEUM EN BEELDENPARK

De beeldhouwer ANDRÉ VOLTEN gaf het museum in langdurig bruikleen: Kolom, 1968, roestvrij metaal, hoog $8\frac{1}{2}$ m. Zij staat opgesteld in het "tentoonstellingsveld" in het nieuwe gedeelte van het Beeldenpark.

Na sluiting van "De Stille der Beweging" op 15 september worden in de zalen bij de aula beeldhouwersteekeningen en nieuwe aanwinsten geëxposeerd, o.a. beelden van Luise Nevelson, Dusan Dzamonja en Paolozzi.

Dame Barbara Hepworth schonk het museum twee beelden: Discs in Echelon, 1935 (in de Mondriaanzaal) en Tre-

valgan, 1956, voor het Rietveld-paviljoen.

Het museum reserveerde het grote (roze) marmeren beeld van HENRY MOORE: Sculpture with Hole, 1967, ter aankoop.

Zodra de Moore-tentoonstelling in februari 1969 haar Europese tournee heeft beëindigd, komt het beeld naar Otterlo.

Het Beeldenpark blijft geopend tot 1 november (bij mooi herfstweer langer).

Het museum en beeldenpark gaan van 1 april - 1 november zondagsochtends reeds om 11 uur open.

De opstelling van het grote beeld van César: la Socur de l'Autre, 1962, met de schilderijen van Charley Toorop en Van der Leek blijft voorlopig ongewijzigd.

Vereniging van "VRIENDEN VAN DE HOGE VELUWE"

Uit de Statuten:

Art. 2. De vereniging beoogt het aankweken van een hechte band onder hen, die belang stellen in de Stichting "Het Nationale Park de Hoge Veluwe", gevestigd te 's-Gravenhage, alsmede het bijstaan van het bestuur van die Stichting in het verwezenlijken van de doeleinden, die het krachtens de grondregelen van die Stichting heeft na te streven.

Art. 3. 1. De vereniging tracht haar doel te bereiken door in nauwe samenwerking met het dagelijks bestuur van de Stichting "Het Nationale Park de Hoge Veluwe":

a. in brede kring belangstelling te wekken voor "Het Nationale Park de Hoge Veluwe" door het stimuleren van het bezoek aan dit park;

b. het organiseren van één of meer "Hoge-Veluwedagen" per jaar;

c. het vormen van werkgroepen uit en in bijzondere gevallen mede buiten haar leden, ter bestudering van bepaalde onderdelen, mogelijkheden en belangen van "Het Nationale Park de Hoge Veluwe";

d. het dienen van advies en/of het doen van voorstellen aan het dagelijks bestuur voornoemd;

Bestuur:

Jhr. W.H. de Beaufort, Maarn, Ere-Voorzitter

D.A. Kramer, Hoenderloo, Voorzitter

C.W. van Calcar, Secretaris, Berg en Dalweg 5, Beekbergen, tel. 05766-1500

G.K.C. van Tienhoven, Penningmeester, P.C. Hoofdstaat 56^{III}, Amsterdam

Ch.G. Matsier, burgemeester van Arnhem

Mr. A.L. des Tombe, burgemeester van Apeldoorn

Mej. J.J.M.H. Oudemans, Amsterdam

Ir. J.H. van Tuil, Hoenderloo

Drs. R.W. Oxenaar, Directeur Rijksmuseum Kröller-Müller, Otterlo

Ir. H. van Medenbach de Rooy, Dir. Nat. Park de Hoge Veluwe, Hoenderloo

Leden

adv. Leden

Redactie "DE SCHOUW":

Mevr. E.H. Prakke-Kley, Oosterbeek

F.H. Nauta, Alphen aan den Rijn

B.E. Schöffner, Duiven

Secretaresse:

Mevrouw W.M.C. Vogelzang-Gieske

Apeldoorn, Balmerstraat 40

telefoon 05760-18705

De minimum-contributie bedraagt f 7,50 voor gewone leden; voor huisgenoten van leden f 2,50. Voor jeugdleden f 1,--. Organisaties en verenigingen kunnen als zodanig, lid worden voor ten minste f 10,-- per jaar. "De Schouw" wordt u gratis toegezonden. Contributies dienen overgemaakt te worden aan De Ver. van Vrienden van De Hoge Veluwe, giro 9 5 1 9 9 3 te Driebergen.

